

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ЕКОНОМІКИ В ПРОЦЕСІ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ РОБОТИ

У статті розглянуто теоретичні та практичні питання професійної компетентності, необхідність і напрями застосування компетентнісного підходу до підготовки майбутнього вчителя економіки, шляхи використання науково-дослідницької роботи для формування високого рівня його професійної компетентності.

Ключові слова: професійна компетентність, компетентнісний підхід до підготовки майбутнього вчителя економіки, науково-дослідницька робота студентів.

В статье рассмотрены теоретические и практические вопросы профессиональной компетентности, необходимость и направления применения компетентностного подхода к подготовке будущего учителя экономики, пути использования научно-исследовательской работы для формирования высокого уровня его профессиональной компетентности.

Ключевые слова: профессиональная компетентность, компетентностный подход к подготовке учителя экономики, научно-исследовательская работа студентов.

The article deals with theoretical and practical aspects of professional competence, the need for and direction of competence-based approach to the preparation of future teachers of the economy, ways to use scientific research to create a high level of his professional competence.

Key words: professional competence, competence approach to the preparation of future teachers of economy, science and scientific research.

Постановка проблеми. Інтенсивний розвиток глобалізаційних процесів і новітніх технологій, підвищення конкуренції на світовому та внутрішніх ринках, зокрема на ринках праці у XXI столітті, значно підвищують вимоги до людського капіталу, професійної компетентності фахівців, зумовлюють необхідність значного підвищення якості їх професійної підготовки. Особливо це стосується професійної підготовки вчителя, оскільки саме він найбільш причетний до формування світогляду нового покоління громадян, розуміння ними сучасних соціально-

економічних процесів в Україні та в усьому світі, творчому розвитку їх особистості. У зв'язку з цим професійна підготовка майбутнього вчителя економіки має відповідати сучасній парадигмі розвитку системи освіти, ґрунтуватися на ефективному використанні як традиційних, так і нових форм та освітніх технологій.

Аналіз актуальних досліджень. Необхідність модернізації змісту і технологій освіти під впливом сучасних світових соціально-економічних процесів, шляхи підвищення професійної компетентності сучасного фахівця досліджують чимало зарубіжних і вітчизняних науковців з педагогіки, психології, економіки, менеджменту, соціології, професійної освіти: Дж. Равен, В. Хутмакер, І. Зимня, І. Зязюн, А. Маркова, Т. Котова, Л. Карпова, А. Кузьминський та ін. Методологічні питання фундаментальної економічної освіти, підвищення її якості та формування нового економічного мислення розроблено у працях А. Колога, А. Павленка, І. Прокопенка, С. Мочерного, І. Радіонової та ін. Проблеми професійної підготовки студентів, зокрема формування професійної компетентності майбутніх учителів економіки, досліджують Т. Гільберг, В. Лозова, О. Ситник, М. Євтух, І. Прокопенко, О. Овчарук та ін.

Нааявність багаточисельної літератури і проведених досліджень свідчить про актуальність та значний рівень розробки означених проблем. Разом з тим глибина і швидкість змін у соціально-економічному розвитку суспільства, здійснення сучасних реформ в освітній галузі потребують подальшого аналізу нових чинників, що впливають на підвищення професійної підготовки майбутнього вчителя економіки.

Мета статті – проаналізувати теоретичні питання і засоби практичної реалізації компетентнісного підходу в процесі підготовки майбутнього вчителя економіки через участь студентів у науково-дослідницькій роботі.

Виклад основного матеріалу. Розвиток економіки, заснованої на знаннях та на інноваційній моделі, вимагає інтеграції науки й освіти, значного підвищення рівня підготовки фахівців для різних галузей України. Реалізація Болонського процесу, до якого приєдналася Україна, потребує створення спільного науково-освітнього простору з однаковими стандартами знань для всіх країн ЄС, зростання ролі університетів у формуванні професійної компетентності фахівців та розвитку науки. Підготовка фахівців вищої кваліфікації та розвиток науки в Україні регламентуються Законами України «Про вищу освіту», «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки», «Про інноваційну діяльність», а також «Національною стратегією розвитку освіти в Україні на 2012 – 2021 роки», прийнятою III Всеукраїнським з'їздом працівників освіти.

Аналіз досліджень з питань компетентнісного підходу до підготовки

фахівців вищої кваліфікації довів, що однозначного визначення поняття професійної компетентності не існує. Часто професійну компетентність ототожнюють з професіоналізмом, фаховою компетентністю. Так, Е. Зеєр професійну компетентність трактує як сукупність професійних знань, умінь, а також засоби виконання професійної діяльності [2, с. 24].

Розглядаючи компетентність учителя, її визначають як один зі ступенів професіоналізму, що є основою педагогічної діяльності вчителя, його професійної майстерності. Саме на це звертає увагу колектив авторів під керівництвом І. Зязюна: «Професійна компетентність є підвалиною педагогічної майстерності. Спрямованість і професійні знання становлять той кістяк високого професіоналізму в діяльності, який забезпечує цілісність системи, що самоорганізується» [5, с. 25]. Погоджуємося з авторами в тому, що педагогічна майстерність базується на компетентності вчителя, тому часто ці поняття ототожнюють.

Професійна компетентність є інтегральною характеристикою фахівця-педагога: вона охоплює фахові знання з дисципліни, яку викладає вчитель, високий загальний рівень освіченості, обізнаність з педагогічними питаннями, методики викладання та виховання учнів, формується не тільки на підставі добутих теоретичних знань, а й (що особливо важливо) на основі практичного досвіду. Отже, професійна компетентність значною мірою залежить від особистості вчителя, його таланту, володіння новими освітніми технологіями, набутих навичок педагогічної діяльності та бажання розвивати і примножувати свої знання.

Грунтуючись на основних методологічних підходах дослідників цієї проблеми, на нашу думку, професійна компетентність учителя економіки – це інтегральна характеристика його професійних якостей, яка визначає здатність до вирішування професійних питань і педагогічних завдань, що виникають в реальних навчальних і виховних ситуаціях та вимагають застосування конкретних економічних, педагогічних, інших знань, життєвого досвіду й особистих якостей.

Науково-дослідницька робота – один із напрямів підготовки майбутнього вчителя економіки, в якому найбільш повно формуються всі складові його професійної компетентності. До цих складових належить наявність високого рівня розвитку основних компетенцій учителя:

- ключових (забезпечують успішну педагогічну діяльність в цілому та володіння інформаційними технологіями);
- предметних (специфічних, що забезпечують успішне викладання конкретної навчальної дисципліни);
- спеціальних (взв'язаних з певними спеціалізованими, що надають змогу вирішувати певні педагогічні завдання) [1; 3; 8].

Неможливо переоцінити значення науково-дослідницької роботи для реалізації індивідуального підходу до кожного студента – майбутнього вчителя економіки з метою розвитку у нього самостійної творчої діяльності. Визначення наукових інтересів, здійснення наукового пошуку, оволодіння методами та отримання навичок з науково-дослідницької роботи дозволяють сформувати у студентів творче мислення, потребу застосовувати теоретичні знання у практичній діяльності. Майбутній фахівець у процесі наукової діяльності отримує можливість відчутти свідому особисту причетність до процесів, що відбуваються у суспільстві.

Для майбутнього вчителя економіки важливо використати отримані знання для самостійного дослідження актуальних питань розвитку національної економіки України та світової економіки. Це дає змогу їм найбільш повно реалізувати пізнавальну активність та сформувати потребу постійного самовдосконалення, здійснення інноваційного підходу в процесі наукового пошуку. Науково-дослідницька робота допомагає розкрити здібності кожного студента як індивідуальності, підібрати відповідні методи для ефективного формування професійної компетентності майбутнього вчителя економіки.

На економічному факультеті Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди в процесі підготовки бакалаврів та магістрів з економічної теорії, майбутніх учителів економіки у школі, до виконання науково-дослідницької роботи під керівництвом висококваліфікованих викладачів залучаються студенти з першого по п'ятий курс. Майбутні вчителі економіки не тільки виконують індивідуальні дослідницькі завдання у вигляді рефератів, курсових робіт з економічних дисциплін, студентських наукових робіт. Студенти беруть участь в олімпіадах, студентських наукових конференціях з економіки, які проводяться серед студентської молоді в університеті та на рівні всієї України. Переможці конкурсів студентських наукових робіт нагороджуються преміями ректора університету.

Під час навчально-педагогічної практики у школі майбутні вчителі економіки також займаються науковою роботою з учнями старших класів, здійснюючи їх підготовку до участі в олімпіадах та до конкурсів наукових робіт в межах Малої академії наук з економічних проблем для учнів середньої школи. На факультеті працюють наукові гуртки: «Економіст» і «Школа бізнесу», які проводять засідання та «Круглі столи» з обговоренням досліджуваних наукових проблем.

Студенти виконують дипломні роботи та магістерські дослідження з актуальних проблем розвитку економіки, які дають змогу максимально втілити наслідки теоретичних досліджень в практичних рекомендаціях

щодо вдосконалення соціально-економічного розвитку та економічної політики держави в національній економіці України. За наслідками наукових досліджень студенти різних курсів і магістранти беруть участь у щорічній конференції молодих учених та мають змогу опублікувати свої роботи у щорічному збірнику наукових праць студентів університету.

Висновки і перспективи подальших досліджень. У процесі науково-дослідницької діяльності підготовка майбутнього вчителя економіки набуває більшої орієнтації на розвиток його творчих здібностей, самостійності у здійсненні пізнавальної активності. Підвищення рівня його професійної компетентності сприяє формуванню потреби у навчанні протягом життя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гільберг Т.Г. Реалізація компетентнісного підходу до навчання на уроках географії [Текст] / Т.Г. Гільберг // Географія та основи економіки в школі. – 2009. – №4. – С. 10 – 16.
2. Зеер Э.Ф. Психология профессионального развития. – М.: Академия, 2007. – 240 с.
3. Зимняя И.А. Ключевые компетенции – новая парадигма результата современного образования / И.А. Зимняя // Интернет-журнал «Эйдос». – 2006. – 5 мая. – Режим доступа: <http://www.eidos.ru/journal/2006/0505.htm>.
4. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012 – 2021 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.mon.gov.ua/index.php/ua/?itemid=101&option=com_content&view=article&catid=116&id=5951.
5. Лукьянченко Н.Д. Трансформация высшего образования в его взаимодействии с рынком труда: зарубежный опыт [Электронный ресурс] / Н.Д. Лукьянченко, А.М. Рыбников. – Режим доступа: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Prvs/2007_3/1115.pdf.
6. Педагогічна майстерність: підручник [Текст] / За ред. І.А. Зязюна. – К.: СПД Богданова А.М., 2008. – 376 с.
7. Равен Дж. Компетентность в современном обществе: выявление, развитие и реализация. Пер. с англ. / Дж. Равен. – М.: «Когито-Центр», 2002. – 396 с.
8. Ситник О.П. Професійна компетентність вчителя [Текст] О.П. Ситник // Управління освітою. – 2006. – №14 (134). – С. 12 – 18.